

Els testaments del jurista Narcís de Sant Dionís (1458) i del seu germà Dalmau (1432)¹

The last wills of the lawyer Narcís de Sant Dionís (1458) and his brother Dalmau (1432)

Daniel ÁLVAREZ GÓMEZ
Departament de Filologia Llatina
Universitat de Barcelona
daniel_alvarez_23@hotmail.com

Recibido: 12 de septiembre de 2012

Aceptado: 17 de noviembre de 2012

RESUMEN

A partir de los testamentos de los juristas Narcís de Sant Dionís (que participó en la Compilación de las leyes catalanas de 1413-1422 y fue autor de un *Compendium* de la misma) y de Dalmau de Sant Dionís se presenta un breve estado de la cuestión sobre las dificultades clásicas para identificar en una sola persona a Narcís de Sant Dionís –hasta ahora escindido en tres figuras. Se analiza el testamento de Dalmau de Sant Dionís, que desvela que era el hermano mayor de Narcís de Sant Dionís. Se habla sucintamente de la continuación de la familia hasta 1511. Por último, se editan ambos testamentos.

PALABRAS CLAVE: Narcís de Sant Dionís, Compilación de 1413, Compendio de *les Constitucions*, testamentos, Dalmau de Sant Dionís, hermanos.

ABSTRACT

From the testaments of the two jurists Narcís de Sant Dionís (that participated in the Compilation of the Catalan Constitutions of 1413-1422 and wrote a *Compendium* of that one) and Dalmau de Sant Dionís, this article presents a brief state of the research about the difficulties to identify Narcís de Sant Dionís in one person –until now divided in three different figures. The testament of Dalmau de Sant Dionís is analyzed, where it is revealed that he was the older brother of Narcís de Sant Dionís. The data we have about their family until 1511 are then exposed. Finally, the two testaments are edited.

KEYWORDS: Narcís de Sant Dionís, Compilació de 1413, Compendi de les Constitucions, last wills, Dalmau de Sant Dionís, brothers.

RÉSUMÉ

À partir des testaments des juristes Narcís de Sant Dionís (qui a participé dans la Compilation des Lois catalanes de 1413-1422 et qui elabora un *Compendium* de la même) et de Dalmau de Sant Dionís on a

¹ Aquest treball es realitza dins del marc del projecte d'investigació: "Manuscritos anticuarios y epigráficos en su contexto histórico (1450-1500)", (2012-2015) (FFI2011-27372), subvencionat per la Secretaría de Estado de Investigación.

fait un compte-rendu sur les difficultés classiques pour identifier dans une seule personne à Narcís de Sant Dionís –jusqu’au moment divisé en trois différents personnages. Le testament de Dalmau de Sant Dionís est analysé, ce qui a révélé qu’il était le frère aîné de Narcís de Sant Dionís. Un succinct suivi de la famille jusqu’à 1511 est aussi inclus. Finalement, on publie intégralement les deux testaments.

MOTS CLÉ : Narcís de Sant Dionís. Compilation de 1413. Compilation de les Constitucions. Testaments. Dalmau de Sant Dionís. Frères.

ZUSAMMENFASSUNG

Anhand der Testamente des Juristen Narcís de Sant Dionís (welcher an der Kompilation der katalanischen Gesetze von 1413-1422 beteiligt war und der Autor eines Compendium hierüber war) und von Dalmau de Sant Dionís werden Fragen gestellt über die klassischen Schwierigkeiten, Narcís de Sant Dionís in einer Person wiederzufinden, war er doch bislang in drei Figuren auszumachen. Das Testament des Dalmau de Sant Dionís wird hierzu untersucht, weil es enthüllt, dass er der älteste Bruder des Narcís de Sant Dionís war. Bis ins Jahr 1511 ergibt sich die Kontinuität der Familie. Schließlich werden beide Testamente ediert.

SCHLÜSSELWÖRTER: Narcís de Sant Dionís, Kompilation von 1413, Compendium zu Les Constitucions, Testamente, Dalmau de Sant Dionís, Gebrüder.

SUMARIO: 1. La identificació i la família de Narcís de Sant Dionís. 2. El testament de Dalmau de Sant Dionís. 3. Els Sant Dionís del segle XIV a Girona. 4. El testament de Narcís de Sant Dionís. 5. Els Sant Dionís del XV. 6. Conclusions. 7. Documents.

1. La identificació i la família de Narcís de Sant Dionís

A l’Arxiu de Protocols de Barcelona es troba, en un dels volums del notari Bartomeu Fangar, el testament de Narcís de Sant Dionís canonge de Barcelona (1458).² Indubtablement és el mateix canonge de Barcelona que va escriure, trenta anys enrere, el *Compendium Constitutionum Cathalonie*, i que firmava amb aquesta dignitat eclesiàstica el pròleg tant de la versió llatina com de la catalana de la seva obra.³ Hi ha un únic canonge amb aquest nom que figura al *Liber camisae* de resolucions capitulars de la seu de Barcelona entre 1417 i la data d’aquest testament.⁴

² *Primus liber testamentorum*, 1430-1476, ff. 94r-95r. En aquest treball editaré també el testament de Dalmau de Sant Dionís, el seu germà, del 10 de gener de 1432, davant del notari Pere Soler, *Primus liber testamentorum*, 1426-1443, ff. 12r-13v. (Tots dos trobats a partir de l’índex de Josep Maria Madurell, Arxiu Històric de Protocols, AHPB.)

³ Valls i Taberner; Pujol i Tubau (1927), qui editaren la versió llatina del ms. 2105 de la Biblioteca Capitular de la Seu d’Urgell. El ms. E.ii.13 de la biblioteca del Real Monasterio de El Escorial i el ms. 5-5-31 de la Biblioteca Colombina de Sevilla, que també porten el text llatí, confirmen aquesta lectura. Igualment el ms. Còdex 1 de la Generalitat de l’ Arxiu de la Corona d’Aragó (ACA) i el ms. Ripoll 102 a l’ACA.

⁴ Arxiu Capitular de Barcelona (ACB), *Liber camisae siue resolutionum capitularium*. Per a la primera aparició, 17 de maig de 1417, f. XCIIIr. Per a la darrera, 23 de desembre de 1456, f. CXVIIIv.

Des de l'edició del *Compendium* per Valls i Taberner amb Pujol i Tubau, s'ha fet mes d'una identificació del personatge. Una primera opció l'identificava amb l'homònim jutge reial, i ciutadà de Girona, que en 1359 signava el nomenament dels primers diputats, a les Corts de Cervera, i figurava com a conseller de Pere III el 1380. Un cop descartada aquesta identificació perquè aquest personatge va morir abans de 1387,⁵ va passar a ser-ne considerat el pare, sense cap document confirmatori. Una altra identificació és amb el Narcís de Sant Dionís ardiaca de Ribagorça, doctor en lleis i oïdor de comptes pel braç eclesiàstic durant el trienni que va del 1416 al 1419, que va avalar els pagaments a la primera comissió –Jaume Callís i Bonanat Pere– encarregada de la *Compilació de les Constitucions* del Principat (segons Constitució de les Corts de Barcelona, 1412-1413). Seguidament va ser nomenat –juntament amb Francesc Basset– per la Diputació del seu trienni com a membre de la segona comissió que completaria la tasca dels altres.⁶ La darrera identificació, que serví també per a assignar-li un origen, és amb un altre Narcís de Sant Dionís, ardiaca de Besalú i canonge de Girona, que apareix menys freqüentment als documents. Aquest va ser assimilat de seguida perquè sembla mencionar-lo Tomàs Mieres al seu *Apparatus*, com a mestre seu.⁷

Avui dia ja es pot identificar del tot en una sola persona l'ardiaca de Ribagorça, el canonge de Barcelona i l'ardiaca de Besalú i canonge de Girona. A més, coneixem altres dignitats eclesiàstiques que el personatge va ostentar. L'octubre de 1403 una butlla de Benet XIII que li confereix una canongia a la Seu de Girona, on era ja capellà, ens informa que també era canonge de l'església de Sant Feliu de Girona, i paborde de Tordera.⁸ En aquesta pabordia, dos documents de 23 de maig de 1411 ens

⁵ Guilleré (I, 1993, p. 143). Ferrer i Mallol (1984, p. 262). Carta de 1387 de Joan I als seus hereus, ACA, Reg. de Cancelleria 1972, ff. 19v-20r (citada per Valls i Taberner; Pujol i Tubau, 1927, p. 228; Font i Rius, 1988, p. XXIV).

⁶ Albarans de la Generalitat publicats per Abadal; Rubió i Balaguer (1910) i Bueno (2000). Sobre la Compilació, amb biografies fins llavors actualitzades dels compiladors (i els problemes clàssics d'identificació de Narcís de Sant Dionís), la introducció al facsímil de l'edició d'aquesta Compilació duta a terme en 1495, Pons i Guri; Font i Rius (I, 2004).

⁷ Mieres parla d'un ardiaca de l'Empordà i no de Besalú, al final del pròleg (ed. 1621 i 1533): «honorable D. Narassi de Sancto Dionysio Legum Doctoris, Canonici, & Archidiaconi Imperitaneñ. in Ecclesia Gerundeñ. praeceptoris mei charissimi». Com puntualitza Iglesia (1996, p. 323), ni tan sols el nom és exacte: Narassi. De tota manera, amb el nom complet Narcís de Sant Dionís apareix sovint dins de l'obra; per exemple, parlant dels escollits per a confegir la Compilació de 1413: «vnus istarum personarum fuit dominus meus dominus Narcissus de Sancto Dionysio Legum Doctor, qui prae ceteris inuigilauit in faciendo translationem & compilationem huiusmodi sub congruis titulis, sequendo ordinem Codicis Iustiniani, & etiam componendo Summulam abbreviatam sub eisdem titulis» (Mieres, II, 1621, p. 218 n° 34; Iglesia, 1996, p. 340). A més, és ell l'únic canonge (de Girona o Barcelona) i a la vegada jurista en dret civil de la família Sant Dionís durant els anys de redacció de l'*Apparatus* (1444-1465), i no és impossible que en el moment d'escriure Mieres el pròleg fos ardiaca de l'Empordà. Quant a l'ardiacaonat de Besalú es comptava ja amb una carta de la reina Maria, de 27 de novembre de 1422, ACA, Reg. de Cancelleria 3120, f. 120v.

⁸ Reg. Avinyonès 309, ff. 476v-478v, apud Cuella Esteban (2011, p. 276).

aporten els noms d'un matrimoni que passà al seu servei.⁹ El 1407 se li atorgà la facultat de permuta de dignitats, reiterada en 1415 (Cuella Esteban, 2011, pp. 276-277). L'octubre de 1411 renuncià als beneficis de Sant Feliu per obtenir canongia a Mallorca, a més de la parròquia de Petra.¹⁰ Fou sots-col·lector, cubiculari i familiar papal, i encara apareix com a llicenciat a les butlles de 1415. El 10 de maig de 1411 Benet XIII li conferí des del monestir de Benifassà la canongia de Barcelona que mantindria de per vida (i que vacava per mort de Ponç de Thous).¹¹ El 4 de febrer de 1412 va permutar amb Lluís Urgell un benefici de cura d'ànimes a la parròquia de Palau de Lorta i un altre benefici simple a l'altar de Sant Bartomeu de Sant Joan de Platea, per una porció a la parròquia de Capella.¹² A principis de 1416 va accedir a l'ardiaconat de Ribagorça en quedar vacant per la promoció de Dalmau de Mur, el 9 de desembre de 1415, al bisbat de Girona,¹³ el qual, segons alguna font, els jurats de la ciutat reclamaren per a Narcís de Sant Dionís, sense èxit (Blanch, 1865, p. 172).

Amb aquesta darrera dignitat, i ja doctor en lleis, el 19 de juliol de 1416 va ser escollit oïdor de comptes per al trienni 1416-1419.¹⁴ Apareixia com a ardiaca de Ribagorça i com a procurador del capítol de Lleida a les Corts de Sant Cugat-Tortosa, el maig de 1419, i el 26 de febrer de 1420, quan coincideix amb un homònim donzell,¹⁵ qui, com veurem, resulta ser el seu nebot. Hi ha certes vacil·lacions, ja que el 30 de març del 1420 és nomenat inquisidor, però com a canonge de Barcelona, en una altra

⁹ Arxiu Diocesà de Girona (ADG), Pia Almoina, P-3-1900 i P-3-1904: Eulàlia, esposa de Narcís Pascol de Vallplana, i el seu marit se'n feien dona i home propis, enfranquida ella pel prior de Roca-Rossa (segons referència arxivística).

¹⁰ Reg. Avinyonès 338, ff. 172r-173r, apud Cuella Esteban (2011, p. 276). El 1414-1415 va obtenir pabordia a Mallorca; també l'ofici de setmaner a la parròquia d'Ullastret: Reg. Avinyonès 343, ff. 442r-443r; i Reg. Av. 345, ff. 590r-591r, apud Cuella Esteban (2011, pp. 276-277).

¹¹ Reg. Avinyonès 336, ff. 164r-165r, apud Cuella Esteban (2011, p. 276). És citat ja el juny de 1413 com a cubiculari de Benet XIII a Peníscola als quaderns de comptes de la tresoreria papal (Perarnau, 1987, p. 309).

¹² Reg. Avinyonès 338, ff. 170r-171r, apud Cuella Esteban (2006, p. 43).

¹³ Carta de Benet XIII, des de Perpinyà, del 16 d'octubre de 1415 (expedida el 4 de gener de 1416), que dóna a Narcís de Sant Dionís, llicenciat en lleis, cubiculari i familiar papal, la canongia de Lleida, amb l'ardiaconat de Ribagorça. Al mateix temps pot mantenir la parròquia de Petra, a Mallorca; i la canongia i prebenda de Barcelona: Reg. Avinyonès 328, ff. 51r-v (Cuella Esteban, 2006, p. 348-349). Perarnau (1994) en parlà abans, extraient conclusions sobre la influència de Benet XIII en la jurisprudència de Sant Dionís. L'ardiaconat de Ribagorça en la Seu de Lleida havia estat donat en col·lació «motu proprio» el 14 d'abril de 1414 a Dalmau de Mur, canceller de la Universitat de Lleida, que succeïa Otó de Montecateno (Registre de duplicacions de l'Arxiu Vaticà, vol. 104, f. 219, a Bertrán de Heredia, 1986, p. 55).

¹⁴ Com a canonge i ardiaca de Lleida, pels oïdors del trienni anterior, Joan de Prades, prior del monestir de Santa Anna de Barcelona, el donzell Ramon de Berenguer de Llorac, i el ciutadà Francesc de Santceloni (Sans i Travé, dir., 1994, p. 18). També, com a canonge de Lleida, Rubio y Cambronero (II, 1950, p. 209).

¹⁵ *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña (caravyc)* XII, pp. 87, 88 i 89; altres dies només com a procurador del capítol de Lleida, p. 116, 231, 233, etc., i el dia de la coincidència amb el Narcís de Sant Dionís donzell, a Tortosa, p. 246.

sessió de Corts (*caravyc* XII, p. 276). Als albarans de la Generalitat deixa de ser ardiaca de Ribagorça, per passar a ser referit com a canonge de Barcelona el 2 de maig de 1421,¹⁶ i és que en efecte el 19 de juliol de 1421 permutava amb Joan de Vilanova aquest ardiaconat, tot accedint al de Besalú.¹⁷

Com si no fos suficient per a dissipar tot dubte sobre la comuna identitat de tots tres personatges, cal recordar que a les Corts de Barcelona de 1436-1437, presidides per la reina Maria, el Narcís de Sant Dionís canonge de Barcelona va fer una declaració dels seus béns. El 23 de juliol del primer any referia, en resposta a una carta del 17 de juliol anterior, i dins d'un procés obert a contradictors de l'Usatge *Iudicium in Curia datum*, que també era ardiaca de Besalú i canonge de Girona.¹⁸ L'ardiaconat de Besalú el va permutar el 20 d'agost de 1441 amb Joan de Sant Martí, canonge de Girona, per la pabordia de juny.¹⁹ Sense que calgui consignar aquí totes les dades de la seva vida, altres de rellevants, a banda de la seva tasca compiladora i el seu *Compendium*, són un segon trienni com a oïdor de comptes del General (1440-1443) i el vicariat general a Girona (documents de 1435) i a Barcelona (1440).²⁰

Quant a la seva procedència, des de Valls i Taberner s'ha donat per acceptat que devia ser gironí. De tota manera, si bé és cert que existeix una família Sant Dionís molt ben documentada a la Girona del XIV,²¹ i més tard a mitjan segle XV, no hi havia cap dada, tret dels seus ardiaconat i canongia, que permetés asseverar-ho. Quant als seus parentius, tots eren incerts, cap familiar no podia ser-li adscrit amb certesa i la paternitat del Narcís de Sant Dionís jutge reial continuava essent molt insegura. La lectura del seu testament, confrontat amb el de Dalmau de Sant Dionís, doctor en lleis domiciliat a Girona, ens permet per fi assegurar per al personatge un origen gironí i vincular-lo als Sant Dionís gironins del segle XV. No obstant, continuen les dificultats per a relacionar-lo amb els del XIV.

¹⁶ ACA, N-508, ff. CLXIXv-CLXX.

¹⁷ ADG, Registre d'itineris, I-2, ff. 87r-88v. Ja el 22 d'abril de 1421 figura Joan de Vilanova, batxiller en decrets, com a ardiaca de Ribagorça, segons Registre de suplicacions de l'Arxiu Vaticà, vol. 163, f. 28v. (Bertran de Heredia, 1986, p. 67). En un altre document de 14 de juliol de 1422 (Arxiu Capitular de Lleida, ACL, Recepte de dignitats, calaix 176) es consigna la recepció de quaranta-cinc lliures jaqueses enviades per Sant Dionís per la vacant de l'ardiaconat de Ribagorça.

¹⁸ Per oposar-se al pagament i enviament de dues galeres a Alfons IV, en guerra amb Gènova (*caravyc* XX, pp. 1-41 i 20), declaració destacada i publicada per Bueno (2001, p. 211). A aquelles alçades declara tenir: una canongia d'Urgell, pabordia de setembre a Barcelona, beneficis simples a la Seu de Vic, a Sant Llorenç de Lleida i a Sant Feliu de Girona, capellanies a diverses localitats de Girona, i una succentoria menor en la Seu d'Elna, a més d'una casa a prop del claustre de la Seu de Barcelona.

¹⁹ ADG, manual de col·lacions de beneficis, D-190, ff. 170v-171r.

²⁰ Oïdor de comptes, canonge de Barcelona, Rubio y Cambronero (1950, p. 212), i Sans i Travé, dir. (1994, p. 80). Vicari a Girona, Notularum G-65, f. 15r-v, ADG, presentat com a ardiaca de Besalú i vicari general (ref. arxivística); també Sans i Travé, dir. tèc. (I, 2005, p. 643). Vicari del bisbe de Barcelona, actuant també com a jutge del Tribunal Inquisitorial, Hernando (2005, p. 3, 16, 20, etc.).

²¹ A la qual pertany el jutge reial Narcís de Sant Dionís, ja esmentat, el seu pare Guerau de Sant Dionís, metge episcopal i reial, el seu fill Bernat de Bordils, àlies de Sant Dionís, etc. (1994).

2. El testament de Dalmau de Sant Dionís

Dalmau de Sant Dionís havia estat regent de la Cancelleria amb Martí l'Humà.²² Després va ser present com a donzell a les Corts de Barcelona de 1412-1413, defensant brillantment la causa de la creació d'un quart braç de cavallers i homes de paratge, durant els mesos de gener i febrer del segon any.²³ Poc després va ser candidat a jurista compilador dins la llista que les Corts van presentar al rei Ferran el 6 de setembre de 1413.²⁴ El 1414, l'infant Alfons recomanava al seu pare Ferran I un Narcís de Sant Dionís tot informant-lo que era fill d'un Dalmau de Sant Dionís, doctor en lleis.²⁵ Dalmau i Narcís de Sant Dionís, donzells, van participar a les Corts de Sant Cugat-Tortosa (1419-1420),²⁶ on, com s'ha dit, el segon coincideix amb el Narcís de Sant Dionís canonge. Mieres recordava cap a mitjan segle que el 2 de juliol de 1425 Dalmau de Sant Dionís, doctor en lleis de Girona, deia, antic regent de Cancelleria amb Martí l'Humà, l'instruí sobre el *bovaticum* (Mieres, I, 1621, p. 199, n° 1-4). Pocs anys més tard (1427), Narcís de Sant Dionís, cavaller, va ser veguer de Girona.²⁷ Per últim, el 10 de gener de 1432 Dalmau de Sant Dionís escollia com a marmessors per al seu testament Narcís de Sant Dionís, canonge de Barcelona, que resulta ser el seu germà: «Narcissum de Sancto Dionisio canonicum sedis Barchinone fratrem germanum meum», en qui sembla confiar especialment per a l'execució de la seva darrera voluntat; a més el seu fill Narcís –també hereu universal–, la seva esposa Maria, el seu gendre Joan Porta i la seva filla i esposa d'aquest, Beatriu. El seu fill Narcís de Sant Dionís, que a les Corts de Sant Cugat-Tortosa (1419-1420) era encara donzell, ja és *miles*, i suposo que va ser ordenat cavaller cap a 1422;²⁸ com a cavaller torna a aparèixer a les Corts de Lleida el 1440 (*caravyc* XX, p. 354).

El testament de Dalmau parla també del seu nét Pere, fill de Narcís, i d'una altra filla, Isabel, ja difunta, germana de Narcís, que havia casat amb un Francesc de la Via mercader, i dels sis néts que li van donar. Aquest Francesc de la Via no ha de ser confós amb el poeta, sots-veguer de Girona entre 1405 i 1408, però bé podria trac-

²² Carta del rei Martí de 3 d'agost de 1403: «Dalmacium de Sanctodionisio legum doctorem, consiliarium et auditorem ac regentem cancellariam» (De la Torre, 1971, pp. 129-130). Segons la documentació tractada per Cesare Casula (1973, p. 45), hauria estat Canceller reial amb aquest mateix rei (pergamí 251 de la Cancelleria reial).

²³ *caravyc* XI, pp. 12, 15, 27, 31 etc., moció rebutjada per Ferran I.

²⁴ ACA, Generalitat, Processos de Cort, N-961, 2, segona numeració f. 2-5 (Álvarez, 2013, p. 121-126).

²⁵ ACA, Reg. 2451, f. 11: doctor en lleis de Barcelona, especificava l'infant, però podia referir-se al lloc habitual de residència (segons la breu ressenya de López Rodríguez, 2004, p. 182).

²⁶ Dalmau, a *caravyc* XII, pp. 2, 157, 176, 186, 196; XVI, p. 75; també les de Tortosa-Barcelona (1421-1423), *caravyc* XIII, pp. 208, 220, 232, 249, etc.

²⁷ Carta seva des de Girona del primer d'abril de 1427 (a Mieres, I, 1621, pp. 66-67, apud Iglesia, 1999, p. 295).

²⁸ ACA, Registre 2.785, f. 120rv: el 22 d'octubre el rei Alfons s'hi adreça com a «miles», i en tant que sobre-coc seu.

tar-se del seu cosí germà, mort el 1436 (Clarà, 1984, p. 200-201; Guilleré, I, 1993, p. 137). Aquest possible parentiu, encara que llunyà, ha d'ajudar a identificar el Narcís de Sant Dionís a qui Francesc de la Via adreça una cobla i que li respon amb dues altres de vuit versos, molt fragmentàries, al Cançoner Vega-Aguiló (A).²⁹

Aquest testament de Dalmau de Sant Dionís encara aporta més dades, ara sobre la procedència de tota la família, perquè disposa que el seu cos sigui dut a Girona, a reposar al costat dels seus pare i avi patern: «uolo quod dictum corpus meum translatur in ciuitatem Gerunde in tumulo ubi corpora aui ex parte patris et dicti patris mei extaterunt tumulata».

3. Els Sant Dionís del segle XIV a Girona

Tenint en compte que la família de juristes Sant Dionís de Girona es troba força ben documentada, amb cap altra branca secundària d'importància, és força segur que es tracti d'ella, la qual descendeix de Guerau de Sant Dionís, metge reial, mort el 1349. El seu fill és Narcís de Sant Dionís avantdit jutge reial el 1359, considerat comunament com el pare del Sant Dionís autor del *Compendium*. Aquest Narcís va contraure matrimoni amb Margarida, de la rica família dels Bordils, juristes. Segons Guilleré, els Sant Dionís serien forans i van aconseguir amb aquesta unió un arrelament que els havia de ser molt útil. De fet, van entroncar amb la família Bordils fins al punt d'assimilar-la: el pubill de Narcís, Bernat, va adoptar el cognom del seu avi matern, Bernat Bordils, per evitar-ne la pèrdua, més que probable considerant que aquest només va tenir dues filles, Margarida i Caterina. Així doncs, es va anomenar Bernat Bordils, dit de Sant Dionís. Els seus germans van ser Auda, Francesca i Dalmau, jutge reial el 1392, que fou l'hereu i el ciutadà, ja que Bernat va entrar al braç militar com a donzell.³⁰ Dalmau de Sant Dionís era sotssíndic de la ciutat de Girona en 1398.³¹ Aquesta condició de ciutadà dificulta la identificació entre aquest Dalmau i el Dalmau de Sant Dionís decès el 1432, del qual presento el testament, qui figura com a donzell a tots els documents. Però no l'impossibilita perquè és probable que canviés de condició durant els anys intermedis. Un inconvenient major presenta el seu germà, ja que cap Narcís no sembla trobar-se, a l'arbre familiar, entre els fills del Narcís de Sant Dionís jutge

²⁹ Cançoner Català Vega-Aguiló (A d'en Milà), Núm. 160 (p. 350, f. CCLX), apud Massó; Rubió i Balaguer (1989, p. 23): «cobla tramesa per en Francesch de la Via a mossen narcis de sant deunis qui li respon en dues maneres». Alberni (2003: 231 i s.) opina que el «mossèn» hauria de ser el canonge de Barcelona. Aquest tractament era habitual referit als cavallers, tot i que no exclusiu. Pel contingut de les cobles i per la raó de parentiu adduïda em sembla més probable que fos el cavaller.

³⁰ Guilleré (I, 1993, p. 143; II, 1994, pp. 273, 338, 369-370, 445). Paral·lelament, els Bordils van anar perdent presència, cap a 1360, al col·legi de jurats de Girona mentre que els Sant Dionís ciutadans (Narcís i Francesc) apareixen amb més freqüència, produint-se una substitució (Guilleré II, 1994, pp. 304-305; Fernández i Trabal, 1995, pp. 98, 288).

³¹ Juliol i Albertí (2001), document 72, sentència de Martí I de 16 d'agost de 1398.

reial el 1359. Tampoc l'esmentada carta del rei Joan I, del 13 de febrer de 1387, no anomena cap dels seus fills. En aquesta carta el rei confirmava als seus hereus el pagament d'un censal de 1.200 sous barcelonins anuals sobre els impostos a la vil·la de Fraga, ja establert per Pere III en un instrument de 26 de febrer de 1383, a Tortosa, a canvi dels serveis prestats per Narcís de Sant Dionís.³²

4. El testament de Narcís de Sant Dionís

El testament del Narcís de Sant Dionís autor del *Compendium* ajuda moderadament en aquests aspectes. Permet confirmar les dades aconseguides i donar més informació sobre la seva vida i dignitats. Atorgà aquest testament el 12 de febrer de 1458, el qual es publicà el 4 de març de l'any vinent. Per tant caldria suposar que morí cap al febrer de 1459.³³ Els seus marmessors eren el Narcís de Sant Dionís cavaller, nebot seu domiciliat a Girona: «Narcissum de Sancto Dionisio militem nepotem meum in ciuitate Gerunde domiciliatum»; el fill d'aquest Pere de Sant Dionís, donzell; Joan de la Via, doctor en decrets (qui podria ser fill del Francesc de la Via mercader, tal com indica el testament del germà); Pere Vidal presbíter amb benefici a la Seu de Barcelona (potser el mateix domèstic seu que figura també al testament de Dalmau de Sant Dionís); i Andreu Solzina, ardiaca de Llimiana. Determinava per al seu cos sepultura a la mateixa catedral barcelonina, en la qual s'havien de gastar cent lliures, que també havien de cobrir les misses corresponents per a la seva ànima. Quant als seus beneficis, reconeix rebre 170 lliures mallorquines de l'església parroquial de Petra que, com s'ha dit, havia obtingut l'octubre de 1414, les quals destina per a aniversaris comuns a la Seu de Lleida, on recorda que havia estat ardiaca de Ribagorça. Tot seguit parla d'una altra prebenda, sense especificar-ne la quantitat, que rep cada any per raó d'una pabordia a la catedral de Mallorca; aquests diners els destina a aniversaris comuns també a l'església de Sant Joan de Platea, que ja hem vist que havia tingut abans de 1412. Quant al capítol de Girona, del qual continuava essent canonge, retorna a Pere de Santceloni, canonge de la mateixa catedral i nebot seu, la pensió anual que en rebia.

Aquest parentiu amb els Santceloni de Girona és la clau per a afermar un lligam amb el Narcís de Sant Dionís jutge reial el 1359. Una de les filles d'aquest Narcís de Sant Dionís, Francesca, es casà amb Francesc de Santceloni, jurista ciutadà de Girona, que va fer testament el 10 de juny de 1422, en què menciona el futur canonge, aleshores menor d'edat, anomenat Pericó.³⁴ En el dit testament instituïa com a hereu uni-

³² ACA, Reg. 1.972, f. 19v.

³³ De tota manera, Alfons el Magnànim escrigué diverses cartes per tal que es concedís a Gaspar Payró, el seu bibliotecari, la canongia de Narcís de Sant Dionís, del qual es diu el 30 de maig de 1458 que es troba greu, a Iglesia (1999, p. 336).

³⁴ Guilleré (II, 1994, p. 274), qui aporta una acta de 30 de juliol de 1365 per a les noces. I Sans i Travé, dir. tèc. (I, 2005, pp. 602 i s.), per al testament.

versal Francesc de Santceloni, i retornava a la seva esposa un censal de 60 lliures anuals (és a dir, els 1.200 sous mencionats) sobre la ciutat de Fraga, que Narcís de Sant Dionís li va cedir com a dot segons les capitulacions matrimoniales de 28 de maig de 1384. Un altre dels hereus beneficiats i aludits a la mencionada carta de Joan I de 1387, va ser Bernat de Sant Dionís, qui sembla que va administrar després el censal (Salleras Carrió, 2007). El novembre de 1432, el nét de Francesc de Santceloni i Francesca, Antoni Francesc de Santceloni, encara adolescent, fill de Francesc de Santceloni i Francina (o Francesca) Margarit, féu testament nomenant com a marmessor principal Narcís de Sant Dionís, oncle seu (és a dir besoncle), i clergue (s'hauria d'entendre canonge) de Barcelona (Sans i Travé, I, 2005, p. 637-638).

Tot seguit en el testament de Narcís de Sant Dionís, després de retornar a Pere Vidal la pensió anual que rebia per la ració beneficional a Sant Llorenç, destina 200 lliures a Francesca Camps, serventa seva, la qual sembla que va expressar alguna queixa sobre la seva assignació (vegi's, també, la correcció al protocol), i fa altres concessions, com la manumissió d'un esclau rus, anomenat Joan, condicionada per deu anys previs al servei del seu nebot Narcís. Per últim, fa hereu universal el seu besnebot Dalmau Gabriel de Sant Dionís, tesorero de la catedral de Girona, el qual, però, grava amb la responsabilitat de cedir la meitat de l'herència a un certament misteriós Gabriel de Pere, clergue beneficiat a les esglésies barcelonines de Santa Maria del Pi i de Sant Just.

5. Els Sant Dionís del XV

Sigui com sigui, era Gabriel Dalmau l'instituit com a hereu universal, el qual ja sabem que fou fill de Narcís de Sant Dionís, i germà de Pere, donzell, i de Bernat, donzell també, domiciliat a Girona. El fet que ni ell ni Bernat apareguessin al testament de l'avi Dalmau facilita un *terminus post quem* per al seu naixement. Ha de ser el Dalmau de Sant Dionís mencionat com a canonge de Girona en document de 1450, tesorero ja en 1456, quan encara demanava, però, llicències per a completar els seus estudis de dret canònic; i figura com a canonge de Barcelona i tesorero a la catedral de Girona el 12 de juliol de 1459.³⁵ Si Narcís de Sant Dionís havia estat un ferm constitucionalista a les discussions de les Corts de Barcelona de 1454-1458, oposant-se el juny de 1455 a l'arrendament de les Generalitats (Sobrequés, I, 1973, p. 58-60, 120, 125), va protegir després, nogensmenys, la reina i l'infant Ferran, al costat del bisbe Margarit, al setge de la Força de Girona (juny-juliol de 1462), en la qual parti-

³⁵ A la catedral de Girona (només segueixo referències arxivístiques), havia perdut la pabordia de juny per no signar-la, 6 de juny de 1450 (ADG, llibre D-194, f. 66). Mencionat com a tesorero el 26 d'octubre de 1456 (ADG, llibre D-196, f. 59v); i el 3 de novembre, quan en nomena vicaris per anar a estudiar (ADG, llibre D-196, f. 60v). Mencionat com a canonge de Barcelona i tesorero de Girona el 12 de juliol de 1459 (ADG, llibre D-197, f. 32v). Com a canonge de Barcelona, però, no l'he vist als capítols del *Liber camisiae* (ACB), entre 1450 i 1470.

ciparen igualment tots els seus fills i es trobà un nét seu, Bernat, encara un nen, fill de Pere.³⁶ Aquell últim era veguer de Girona aquell 1462, hereu de Narcís de Sant Dionís, però morí en el mateix setge, la qual cosa atorgà al seu germà Bernat l'herència paterna.³⁷ Dalmau Gabriel, un dels pocs canonges gironins al bàndol reial, va ser encarregat pel bisbe Margarit el 31 de maig de 1462 de la protecció de l'església de Sant Feliu.³⁸ En finalitzar el primer setge, Rocabertí encara encomanà a Narcís de Sant Dionís reparar la Força Vella, en previsió d'altres setges, com en efecte es produí en novembre de 1462.³⁹ Després Narcís de Sant Dionís va rebre per carta de Joan II el 13 d'octubre de 1463 els béns dels parents Lleonart i Héctor de Sant Dionís, defensors de la causa de la Generalitat, on el rei recorda agraït la mort del seu fill Pere per la causa reialista; mentre que l'altre fill, Dalmau Gabriel, aconseguia que la reina enviés una sol·licitud al papa a favor seu sobre el deganat de la catedral de Barcelona, no és clar amb quin èxit (Sobrequés, I, 1973, p. 196, n. 231; i 236).

Posteriorment, el 6 de setembre de 1469, Dalmau Gabriel de Sant Dionís, potser gràcies també al seu suport a Joan II, va ser promogut pel futur Ferran II, llavors rei de Sicília, i per Pau II al bisbat de Siracusa, on va continuar fins a la seva mort el 13 de gener de 1511, als 74 anys d'edat. Sembla que va pertànyer a l'orde dominic. Va llegar al palau episcopal una gran biblioteca. Aquesta, però, es cremà el 1540 durant el saqueig del dit palau a mans dels soldats espanyols amotinats contra el virrei Ferrante Gonzaga, reduïts després per Andrea Doria (Russo, 1991: 43).⁴⁰

³⁶ Sobrequés (1952, p. 332). Narcís de Sant Dionís figurava en un cens gironí de 24 d'abril de 1462 (publicat per Sobrequés, 1951, p. 234). Els Sant Dionís van ser dels no tants que feren costat als Margarit en la defensa de la Força; el maig de 1462, Narcís de Sant Dionís van trobar-se a càrrec, amb Joan de Pau i Bernat Margarit, de la presa de fortificacions abans del setge, com els castells de la Gironella i de Requesens (ibidem: 195; i Sobrequés, 1952, p. 291, 309; I, 1973, p. 175-177).

³⁷ Sobrequés (1952, p. 342). No he trobat quan morí Narcís de Sant Dionís, però va fer testament el 6 d'abril de 1464, a favor del seu fill Bernat de Sant Dionís com a hereu universal, tal com s'especifica en document de venda de 1478, a Sans i Travé, dir. tèc. (II, 2005, p. 792). En aquest testament fa hereu universal no el fill, sinó el seu nét Bernat de Sant Dionís, fill de Pere de Sant Dionís, Arxiu històric de Girona (AHG), Notaria-2, vol. 255, f. 23r-24v, , concretament, 24v., tot i que sota condició de casament per al nét, que no acomplerta fa hereu universal el fill.

³⁸ Llibre D-98, f. 71, ADG (ref. arxivística), transcrita per Marqués Casanovas (1963, p. 72-73) amb diferent referència. Com en efecte va acometre, acompanyat de Gabriel Xammar (Sobrequés, I, 1973, p. 214-215).

³⁹ Sobrequés (I, 1973: 247). Camós Cabruja (1952, p. 76-82, 89, etc.), on el *Llibre de l'administració de la Cort Reial de Girona* (Mestre Racional, ACA) registra la seva activitat fins al 28 de febrer de 1463 (p. 110).

⁴⁰ Com a bisbe de Siracusa, va donar nom a l'església de Santa Maria dei Miracoli (abans de San Giorgio), acte de devot reconeixement pel final de la pesta de 1500. Altres obres, a la catedral, recordades per Russo (1991: 42-43). Pirro (1733, p. 634-637) li dedica una notable biografia, on diu que fou amic i referendari d'Alexandre VI. També a la pàgina 639 parla del dit motí, tot i que no fa referència a la crema de biblioteca.

6. Conclusions

Fins aquí, doncs, un bon grapat de les dades amb què comptem no només per a donar cohesió a la figura d'un dels juristes més destacats del segle XV català, Narcís de Sant Dionís, sinó també per a esbossar les vicissituds de la branca gironina dels Sant Dionís que va fer-se present a Barcelona i a l'alta política durant els regnats dels Trastàmars. De tota manera, encara queden per situar un número considerable de Sant Dionís gironins d'aquests segle, com els opositors a la causa reial, Lleonart i Héctor, ja esmentats.⁴¹ Igualment, per a conèixer la connexió dels dos germans Narcís i Dalmau amb els Sant Dionís de la Girona del XIV, caldria capbussar-se als arxius de la ciutat. Quant a altres familiars contemporanis del primer Narcís de Sant Dionís, hi ha un doctor en lleis Francesc de Sant Dionís, ciutadà, que va ser jurat en tres ocasions 1366, 1375 i 1378 (Guilleré, II, 1994, p. 304, 362; I, 1993, p. 143), i jurispèrit present a la concòrdia de 1376 entre la ciutat de Girona i les parròquies de la vegueria (Sans i Travé, dir. tèc., I, 2005, p. 434 i s.). No obstant, com s'ha dit, són moltes les probabilitats que Narcís de Sant Dionís tingués un fill anomenat Narcís cap a 1370-80 (potser el menor dels seus germans), que va ser familiar papal a la primera dècada del XV. L'altre fill, Dalmau, més gran, hauria estat ciutadà de Girona i va renunciar a aquesta condició cap als darrers anys del regnat de Martí l'Humà, passant a ser donzell, que és com figura ja a les Corts de 1412-1413.

És cert, de tota manera, que encara són conjectures, que convindria confirmar, segurament, amb una futura lectura o publicació del testament del Narcís de Sandionís del XIV i altres documents pertinents. Per últim, un cop establert aquest lligam, fóra bo comprovar encara les suposades arrels barcelonines de la branca gironina dels Sant Dionís.⁴²

7. Documents

1. Testament de Dalmau de Sant Dionís: 13 de gener de 1432. I execució testamentària: 19 de gener de 1432.⁴³

⁴¹ En el quadre genealògic sobre els Sant Dionís que Fernández i Trabal (1995, p. 121) aporta figura un Héctor-Bernat de Sant Dionís i Bordils, fill d'Antoni Dalmau de Bordils i de Sant Dionís, qui apareix com a fill de Dalmau de Sant Dionís i germà de Narcís de Sant Dionís cavaller (ja que aquest autor sí que identifica en un únic personatge, sense dubtes, els dos Dalmau de Sant Dionís ciutadà i donzell). De tota manera, Antoni Dalmau de Sant Dionís no figura al testament de Dalmau (1432), malgrat que era encara viu el 27 de desembre de 1436, quan, com a donzell domiciliat a Girona, va comprar en franc alou la força dels Bordils (Sans i Travé, I, 2005, p. 648).

⁴² Guilleré (II, 1994, p. 273) ho assegura. Hi ha encara un Bartomeu de Sant Dionís metge a Girona, mort el 1324.

⁴³ Pere Soler, *Primus liber testamentorum* 1426-1443, 12r-13v, AHPB. Els criteris d'edició per a ambdós testaments són: sempre u per a u/v; sempre i per a i/j; conservació de l'ortografia i de les separacions de paraules; es posen majúscules inicials segons convenció actual, excepte algun tret particular; es puntua tan conservadorament com sigui possible, però modernament sempre que la intel·ligibilitat del text ho reclami.

In Dei nomine Ego Dalmacius de Sancto Dionisio legum doctor domiciliatus in Ciuitate Gerunde egre<di>tudine detentus tamen in meo pleno sensu sana et integra memoria (ac cum firma loquela^{sup.lin.}) existens ~~meum facio et ordino testamentum in quo eligo manumissores et huius mei testamenti executores~~⁴⁴ habens primitus pro reuocatis quibusuis testamentis pro me in posse quorumcumque notariorum usque in hunc presentem diem factis meum facio et ordino testamentum in quo eligo manumissores et huius mei testamenti executores honorabiles Narcissum de Sancto Dionisio canonicum sedis Barchinone fratrem germanum meum, dominam Mariam uxorem meam, et Narcissum de Sancto Dionisio militem filium meum, et honorabilem Iohannem Porta locumtenentem scriptoris porcionis Curie domini Regis generum meum, et dominam Beatricem uxorem suam, filiamque meam. Quos sicut karius possum deprecor, eisque plenam dono et confero potestatem quod, si me mori contigerit antequam aliud faciam seu ordinem testamentum, ipsi manumissores mei quatuor, tres, duo aut unus ipsorum in ausencia seu defectu aliorum inter quos uolo quod in omni casu sit dictus honorabilis ~~Dalmacius~~ Narcissus^{sup.lin.} de Sancto Dionisio frater meus uel dicta domina Maria uxor mea, quamdiu uixerint seu alter ipsorum uixerit et per eorum defectum dictus Narcissus de Sancto Dionisio filius meus, compleant et exequantur, siue compleat et exequatur hoc meum testamentum, quod est ultima uoluntas mea, prout inferius scriptum inuenerint, seu eciam ordinatum. In primis et ante omnia uolo et mando quod omnia debita que die obitus mei debeam soluuntur et omnes iniurie mee ad recognitionem quarum teneam de bonis meis restituantur breuiter simpliciter summarie et de plano secundum dominum deum et forum anime dum tamen [12v] ipsa debita et ipse iniurie probari potuerint uel hostendi per testes, instrumenta aut alia legitima documenta. Et eligo corpori meo sepulturam siue comandam ~~de eodem~~ corporis mei facio si in Ciuitate Barchinone obiero in cimiterio sedis Barchinone, in illa parte eiusdem ecclesie qua dicti manumissores mei duxerint eligendam. Quam sepulturam fieri uolo ad noticiam dictorum manumissorum meorum. Et ~~p~~ ex post uolo quod dictum corpus meum translatur in ciuitatem Gerunde in tumulo ~~aut et patris meorum ex ex parte patri~~ ubi corpora aut ex parte patris et dicti patris mei extiterunt tumulata, item dimitto de bonis meis dicte domine Beatrice filie mee uxori que dicti honorabilis Iohannis Porta pro tota parte hereditatis et legitima in bonis meis eidem pertinentes decem libras barchinonenses, item remitto relego absoluo et diffinio Ffranchiscono nepoti meo, siue net, filioque honorabilis Ffrancisci dela Via quoque mercatoris ciuis dicte ciuitatis genero meo, et domine Isabelis quoque eius uxoris, illos quingentos florenos auri Aragonie, quos dicta domina Isabell filia mea in suo ultimo testamento facto in posse discreti Arnaldi Çes Illes notarii publici Barchinone michi legauit, atento quod condiciones in dicto legato aposite habuerunt locum, et per dictam remissionem relegacionem absolucionem et diffinicionem facio dicto Ffranchiscono dela Via nepoti meo siue net sub hoc pacto forma et condicione quod dictus Ffranchisconus teneatur soluere de bonis suis cuiilibet fratri et sorori germanibus ipsius Ffranchisconi, uidelicet Caterine Ffrancine Violanti Iohanni et Nicholao centum solidos monete Barchinone de suo, quos dictis nepotibus meis siue nets dimitto iure legitime eisdem in bonis meis pertinenti ab eorum et cuiuslibet ipsorum uoluntate ~~libus~~ inde libere precisandas. Item dimitto domine Ffrancine filie mee naturali<s> uxori que Ffrancisci de Renato⁴⁵ scriptoris Gerunde quinquaginta solidos, item dimitto carissime filie dicte Francine nepotique mee siue neta uiginti quinque solidos, item dimitto

⁴⁴ Presens testamentum est in sua propria forma in tertia [?] partis presentis libri *in margine*.

⁴⁵ Cal precisar que també sembla poder-se transcriure com «de Aguato».

cuilibet filiorum dicte carissime decem solidos, item dimitto cuilibet dictorum manumissorum meorum pro onere [13r] manumissorie quinquaginta solidos, item dimitto domine Caterine Verdeguera nururi⁴⁶ dicti Narcissi de Sancto Dionisio filii mei centum solidos, item dimitto Alfonso del Barrancho seruitori meo et dicti filii mei alios centum solidos, item dimitto Petro de Sancto Dionisio filio legitimo et naturali domini Narcissi de Sancto Dionisio filii mei unum marchum argenti, item dimitto domine Elionori nurie ~~mee~~ siue nora mee et matri dicti Petri de Sancto Dionisio, uxorique dicti Narcissi de Sancto Dionisio filii mei alium marchum argenti, preterea laudo aprobo ratifico et confirmo dicte domine Marie uxori mei dotem suam et sponsalium suum, prout in instrumentis nubcialibus inter me et ipsam factis continetur. Et eciam recognoscho dicte domine Marie uxori mee, illos mille florenos auri Aragonie, quos dicta domina Maria habuit et recepit ex legato ~~inde sibi facto~~ per honorabilem dominam Sanctiam uxorem honorabilis Gisperti de Camplonch quoque cuius Barchinone dominique Capri de pubill diocesis Gerundensis in suo ultimo testamento sibi legato facto^{sup.lin.}, et ego a dicta domina Maria uxore mea predictos mille florenos habui et recepi, et dimitto eandem dominam Mariam uxorem meam dominam potentem et usufructuariam omnium et singulorum meorum toto tempore uite sue, ipsa tamen uiuenti casta sine uiro. Omnia uero alia bona mea mobilia et immobilia iura uoces et acciones meas, quecumque sint, et ubicumque dimitto dicto Narcisso de Sancto Dionisio militi^{sup.lin.} filio meo, instituens eundem Narcissum de Sancto Dionisio filium meum michi heredem uniuersalem, ad omnes suas uoluntates inde libere faciendas, hec est autem ultima uoluntas mea quam uolo ualere iure testamenti, que si non ualeat aut ualeret non poterint iure testamenti, saltim uolo quod ualeat et ualere possit iure ~~testamenti~~ codicillorum, aut nuncupatiui, seu alterius cuiuslibet ultime uoluntatis. Et uolo quod de hac mea ordinatione testamentaria fiant et tradantur tot originalia testamenta, quot inde petita fuerint per notarium infrascriptum. Actum est hoc Barchinone tercia decima die ianuarii anno a natiuitatis domini Millesimo Quadringentesimo Tricesimo Secundo, S[ig]+num Dalmacii de Sancto Dionisio predicti qui hoc testamentum quod est ultima uo[13v]luntas mea laudo et firmo.

Testes rogati huius testamenti sunt honorabiles Guillemus Puiada consiliarius autem presentis ciuitatis Barchinone Petrus Clasguarini domicellus et Iohannes Blanch scriptor Barchinone.

Presens testamentum fuit publicatum de uoluntate dictorum honorabilium Narcissi de Sancto Dionisio fratris et Narcissi de Sancto Dionisio filii et domine Beatricis uxoris dicti honorabilis ~~Narcissi de Sancto Dionisio~~ Iohannis Porta manumissorum predictorum die ueneris XVIII ianuarii anno a natiuitate domini M CCCC XXXII°, qua die cadauer dicti honorabilis Dalmacii extitit traditum ecclesiastice sepulture presentibus testibus honorabili Ffrancho de Sancto Martino milite dicto Iohanne Blanch Petro Vidal domesticcho dicti honorabilis Narcissi de Sancto Dionisio canonici et Guillelmo de Vila Longa peeryio ciue Barchinone.

2. Testament de Narcís de Sant Dionís: 12 de febrer de 1458. I executió testamentària: 4 de març de 1459.⁴⁷

Die dominica, XII mensis ffebroarii, anno a natiuitate domini M^oCCCCCL octauo.

In Xpisti nomine, Ego Narcissus de Sancto Dionisio, legum doctor, canonicus sedis Bar-

⁴⁶ *Nurus*, -us f. (nora, jove), que l'autor del protocol té dificultats a declinar correctament (vid. també més avall).

⁴⁷ Bartolomé Fangar, *Primus liber testamentorum* 1430-1476, ff. 94r-95r, AHPB.

chinone, infirmitate detentus, tamen in meo pleno sensu, intellectu, memoria et firma loquela constitutus meum facio et ordino testamentum in quo meos pono et eligo manumissores meos et huius mei testamenti (seu ultime uoluntatis^{sup.lin.}) executores honorabiles Narcissum de Sancto Dionisio militem nepotem meum in ciuitate Gerunde domiciliatum, Petrum de Sancto Dionisio domicellum eius filium, Iohannem dela Via decretorum doctorem, Archidiaconum de Liminyana in sede Urgellensi Andrea Solzina, decretorum doctorem ciuem, et Petrum Vitalis Presbiterum in dicta sede Barchinonensi benefficiatum. Quos sicut karius possum deprecor, eisque plenum dono et confero potestatem quod si me mori contigerit ante quam abinde faciam seu ordinem testamentum, ipsi omnes quinque quatuor tres duo aut unus ipsorum, in aliorum ausencia seu deffectu, aut ubi nolint aut non possint interesse, compleant et exequantur siue compleat et exequatur hoc meum ultimum testamentum seu hanc meam ultimam uoluntatem, prout melius fieri poterit et compleri, et prout in hoc meo testamento, quod est ultima uoluntas mea, scriptum inuenerint et contentum seu eciam ordinatum. In primis et ante omnia uolo et mando quod omnia debita mea, iniurie et ofense mee, in quibus ego tenear die obitus mei restituantur soluantur et emendentur per dictos manumissores meos omnes quinque, quatuor tres duo aut unus ipsorum, in alius seu aliorum ausencia seu deffectu (ubi nolint aut non possint^{sup.lin.}), de bonis meis breuiter simpliciter summarie et de plano prout debita ipsa mea iniurie et offense probari potuerunt uel hostendi, per testes uel instrumenta, aut alia legitima documenta. Eligo namque corpori meo sepulturam in tumulo canonicorum dicte sedis Barchinone^{sup.lin.} qui est intus capitulum ipsius sedis Barchinone. Accipio autem de bonis meis, pro anima mea et pro sepultura dicto corpori meo fienda, quam uolo fieri bene et honorifice, ad cognicionem dictorum manumissorum meorum omnium quinque, quatuor trium duorum aut unius ipsorum, prout supra dictum est, Centum libras monete barchinonensis de terno, de quibus uolo fieri dicto corpori meo sepulturam et solui missam tercię diey et caput anni et omnia alia dicte mee sepulture necessaria, ad cognicionem dictorum meorum manumissorum omnium quinque, quatuor, trium duorum aut unius ipsorum. Item lego siue dimitto cuilibet dictorum manumissorum meorum, qui dicta manumissoria uti uoluerint, quinquaginta solidos, dicte barchinonensis monete, Residuum uero dictarum centum librarum, factis et completis omnibus supradictis, et dicte mee sepulture necessariis, detur et distribuatur per dictos manumissores meos omnes quinque, quatuor tres duos, aut unum ipsorum, in missis celebrandis et aliis piis causis, ad ipsorum seu ipsius [94v] noticiam et cognicionem. Si uero aliquis deffuerit, uolo de aliis bonis meis, ad id fieri complamentum. Item sciens me recipere quolibet anno, infra duos anni terminos, super fructibus et redditibus ecclesie parochialis de Petra diocesis Maioricarum (quam obtinet Honorabilis Martinus Gual^{sup.lin.}) Centum septuaginta libras Maioricarum (quam obtinet Martinus Gual^{sup.lin.}) pensione /· (/· seu pensionibus^{sup.lin.}) quitquid michi debeatur die obitus mei lego siue dimitto anniuersariis comunibus sedis ciuitatis^{sup.lin.} Ilerdensis, in qua fui canonicus et archidianocus Ripacursie, et que teneantur oraciones effundere pro anima mea. Item sciens me recipere quolibet anno infra duos anni terminos super fructibus et redditibus cuiusdam prepositure sedis Maioricarum, quam obtinet Gaspar Aubert de qua pensione (seu pensionibus^{sup.lin.}), quitquid michi debeatur die obitus mei, lego siue dimitto anniuersariis comunibus ecclesie Sancti Iohannis de Platea, dicte ciuitatis Ilerdensis, cuius ecclesie Sancti Iohannis ego fui petitor.. Item sciens me recipere ab honorabili Petro de Sancto Celedonio canonico Gerundense nepoti meo de illa annua pensione quam michi facit, quolibet anno certo termino, seu certis terminis, pro dicto /· (/· suo^{sup.lin.}) canonicatu et prebenda Gerunde, de qua pensione seu pensionibus quitquid michi debeatur dicta die obitus mei lego

seu dimitto seu uerius remitto dicto honorabili Petro de Sancto ~~Dionisio~~ Celedonio^{sup.lin.} canonico predicto. Item sciens me recipere de illa annua pensione, quam michi facit quolibet anno certo termino, siue certis terminis, ratione beneficij Sancti Lauriencii constituti in dicta sede Gerundensi ~~de qua~~ dictus discretus Petrus Vitalis presbiter manumissor qui supra, totum id quod michi debeatur de dictis pensione seu pensionibus die obitus mei lego siue dimitto seu uerius remitto dicto discreto Petro Vitalis. Item lego siue dimitto domine Ffrancisce Camps mecum comoranti ratione sui salari seu solidate de toto tempore quo michi seruiuit uiginti ~~solidos~~ (libras dicte^{sup.lin.}) monete barchinonense de terno et que non faciat questionem aliquam seu demandam in bonis meis, alias quod ~~dicta~~ si fecerit aliquam questionem seu demandam quod careat dicto legato (et pro non facto habeatur^{sup.lin.}). Item lego siue dimitto cuilibet ditorum manumissorum meorum, qui uti uoluerunt dicta manumissoria, pro onere presentis manumissorie quinquaginta solidos dicte barchinonensis monete. Item uolo et mando quod Iohannes Pons mecum comorans, quem ego transmisi ad Regnum Maioricarum pro negociis et factis meis sati[s]ffiat bene et decenter ad cognicionem ditorum manumissorum meorum, omnium quinque, quatuor trium duorum aut unius ipsorum, ubi alii nolint aut non possint. Item ob reuerenciam domini mei Ihesu Xpisti et beate Marie uirginis matris eius et tocius curie celestis, et ob remedium anime mei, et in remissionem peccatorum meorum manumitto et ffranchum ffacio et uoco Iohannem seruuum meum de genere seu nacione Rossorum sub tali pacto (forma et condicione^{sup.lin.}) quod seruiatur dicto honorabili Narcisso de Sancto Dionisio militi nepoti et manumissori meo decem annis a die obitus mei computandis bene et legaliter. Et quod finitis dictis decem annis idem Iohannes sit ffrancus liber et alforrus ac sui iuris, uolens quod finitis dictis decem annis dictus Iohannes et progenies a se nascitiua possit eligere quemcumque dominum seu dominos, stare et esse in iudicio, et omnia alia et singula facere possit que quelibet [95r] persona et sui iuris facere et exercere potest. Item cum presenti laudo aprobo ratifico et confirmo quandam donacionem causa mortis per me ~~factam~~ et manu mea scriptam et factam, dicto honorabili Iohanni dela Via manumissori meo de aliquibus libris prout in ea donacione continetur. Omnia uero alia bona mea mobilia et immobilia ubique habita et habenda, iura et acciones meas quecumque sint et eciam ubicumque dimitto et concedo honorabili Dalmacio Gabrieli de Sancto Dionisio thesaurario sedis Gerunde, et ipsum michi heredem uniuersalem instituo, grauando eumdem honorabilem Dalmacium Gabrielem de Sancto Dionisio heredem meum quarum in continenti ~~facta mea secuta~~ (~~facta mea sepultura seu~~^{sup.lin.}) (corpori meo /-in margine) (/- secuta aut facta mea sepultura^{sup.lin.}) teneatur dare medietatem tocius dicte mei hereditatis Gabrieli Petri clerico beneficiato in ecclesiis beate Marie de Pinu et Sancti Iusti Ciuitatis Barchinone. Hec est amem ultima uoluntas mea seu meum ultimum testamentum quam seu quos uolo ualere iure testamenti, quod si non ualet uel ualebit iure testamenti saltim ualeat et ualere uolo iure codicillorum uel nuncupatiui testamenti aut cuiusuis alterius ultime uoluntatis quo melius ualere possit et debeat de iure, consuetudine aut alias. Et cum hoc presenti meo testamento reuoco et anullo ~~quoddam~~ quecumque^{sup.lin.} testamenta per me iam facta et firmata in posse quorumuis notariorum eciam si in ipsis aut aliquo ipsorum sint aliqua uerba derogatoria de quibus oporteat me facere specialem mencionem quoniam me penitet posuisse et scripsisse. Et uolo quod de hoc meo testamento seu mea ultima uoluntate fiant tot originalia testamenta quod per dictos manumissores heredem legatarios uel aliquam seu aliquos quorum intersit pensa fuerint per notarium infrascriptum. Actum est hoc Barchinone duodecima die mensis ffebroarii, anno a natiuitate domini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo Octauo. S[ig]+num Narcissi de Sancto Dionisio testatoris predicti.

Qui hoc meum ultimum testamentum acio laudo et firmo.

Testes huius testamenti ~~uocati~~ rogati^{sup.lin.} et per dictum testatorem ~~rogati~~ uoccati^{sup.lin.} sunt Guillemus Florença et Iohannes Samer [?] mercatores ciues Barchinone.

Die dominica intitulata quarta mensis Marcii anno a natiuitate domini MCCCC^o quinquagesimo nono fuit publicatum.

Arxius:

ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó.

ACB = Arxiu Capitular de Barcelona.

ACL = Arxiu Capitular de Lleida.

ADG = Arxiu Diocesà de Girona.

AHG = Arxiu Històric de Girona.

AHPB = Arxiu de Protocols de Barcelona.

Bibliografia:

Abadal, Ramon d'; Rubió i Balaguer, Jordi. «Notes sobre la formació de les compilacions de Constitucions i altres Drets de Catalunya i de capítols de Corts referents al General». *Estudis universitaris catalans*. Núm. 4 (1910), p. 4-39.

Alberni, Anna. *El Cançoner Vega-Aguiló (BC ms. 7 i 8): estructura i contingut*. En línia. Universitat de Barcelona (tesi doctoral): Barcelona, 2003. < <http://www.tdx.cat/handle/10803/1679> >.

Álvarez Gómez, Daniel. «Final de les Corts de 1413. Edició del memorial del 6 de setembre». *Initium*. Núm. 18 (2013), p. 99-126. [en premsa.]

Bertrán de Heredia, Vicente. *Aportació al Butllari de l'Estudi General de Lleida, 1345-1460*. Institut d'Estudis Ilerdencs; Diputació provincial de Lleida: Lleida, 1986.

Blanch é Illa, Narciso. *Crónica de la Provincia de Gerona*. A: Rosell, Cayetano (dir.). *Crónica general de España: o sea, historia ilustrada y descriptiva de sus provincias*. Vol. VII. Ed. Ronchi, Vitturi, Grilo: Madrid, 1865.

Bueno Salinas, Marta. «Edición de diversos documentos relativos a la llamada "Primera Compilación"». *Initium*. Núm. 5 (2000), p. 827-834.

Bueno Salinas, Marta. «Narcís de Sant Dionís y la primera recopilación sistemática del Derecho catalán». A: Iglesia Ferreirós, Aquilino (ed.). *El dret comú i Catalunya. Actes del X Simposi Internacional. Barcelona, 2-3 juny de 2001. La superació d'una sistemàtica: el Dret Patrimonial*. Associació catalana d'Història del Dret «Jaume de Montjuïc»: Barcelona, 2001, pp. 199-222.

Camós Cabruja, Luis. «El libro de la administración de la Corte Real de Gerona, 1462-1463». *Annals de l'Institut d'Estudis gironins*. Núm. 7 (1952), pp. 60-141.

caravyc [més el núm. del vol.] = Real Academia De La Historia. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña*. Vol. XI, XII, XIII, XX. Real Academia de la Historia: Madrid, 1896-1922.

Cesare Casula, Francesco. *Il documento regio nella Sardegna aragonese*. Sotto gli auspici dell'Assessorato alla Pubblica Istruzione della Regione Autonoma della Sardegna; Cedam - Casa Editrice dott. Antonio Milani: Padova, 1973.

Clarà, Josep. «Entorn de la personalitat del poeta Francesc de la Via». *Arxiu de textos catalans antics*. Núm. 3 (1984), p. 193-217.

Cuella Esteban, Ovidio. *Bulario de Benedicto XIII*. Vol. III. *La Curia de Peñíscola (1412-1423)*. Institución Fernando el Católico (CSIC); Excelentísima diputación de Zaragoza: Zaragoza, 2006. (Fuentes históricas aragonesas; 40.)

Cuella Esteban, Ovidio. *Bulario de Benedicto XIII (1394-1423)*. Vol. V. I. *La Curia Cesaraugustana. II. Los grupos privilegiados: servidores del Papa y del Rey*. Institución Fernando el Católico (CSIC); Excelentísima diputación de Zaragoza, Zaragoza, 2011. (Fuentes históricas aragonesas 58.)

De la Torre y del Cerro, Antonio. *Documentos para la historia de la Universidad de Barcelona*. I: *Preliminares (1289-1451) Introducción, Notas y Comentarios por Jorge Rubió Balaguer*. Universidad de Barcelona, Facultad de Filosofía y Letras, Barcelona, 1971.

Fernández i Trabal, Josep. *Una familia catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona. 1267-1533*. Ajuntament de Girona; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1995.

Ferrer i Mallol, M. Teresa. «Els primers diputats de la Generalitat de Catalunya». A: *Miquel Coll i Alentorn. Miscel·lània d'homenatge en el seu vuitantè aniversari*. Fundació Jaume I: Barcelona, 1984, p. 221-269.

Font i Rius, Josep Maria. «La compilació manuscrita de les Constitucions de Catalunya (1413-1422)». *Medievalia*. Núm. 9 (1990), p. 107-132.

Guilléré, Christian. *Girona al segle XIV*. Traducció de Núria Mañé. Vol. 1. Ajuntament de Girona; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1993.

Guilléré, Christian. *Girona al segle XIV*. Traducció de Núria Mañé. Vol. 2. Ajuntament de Girona; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994.

Hernando, Josep «La Inquisición en Cataluña en la Baja Edad Media. Un proceso por crimen de herejía contra el ciudadano de Barcelona Pere Marc». *Clio & Crimen*. Núm. 2 (2005), p. 127-174.

Iglesia Ferreirós, Aquilino. «El concepto de dret comú en Mieres». *Initium*. Núm. 4 (1999), p. 185-393.

Juliol i Albertí, Griselda. *Llibre verd de la ciutat de Girona (1188-1624)*. Ajuntament de Girona; Fundació Noguera; Pagès Editors S.L.: Lleida. 2001.

López Rodríguez, Carlos. *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*. Universitat de València: València, 2004.

Marqués Casanovas, Jaime. «Fernando el católico y la Catedral de Gerona». *Cuadernos de Historia de Jerónimo Zurita*. Núm. 14-15 (1963), p. 55-75.

Massó i Torrents, Jaume; Rubió i Balaguer, Jordi. *Catàleg dels Manuscrits de la Biblioteca de Catalunya*. Vol. 1: *mss. 1-154*. Biblioteca de Catalunya: Barcelona, 1989.

Mieres, Tomàs, *Apparatus super constitutionum curiarum generalium Cathaloniae, per Thomam Mieres in decretis licenciatum, & Iurisperitum Gerundensem editi*, etc. Typis, & aere Sebastiani à Comellas: Barcinonae, 1621. 2 parts.

Perarnau, Josep. «Tres notes entorn de la biblioteca papal». *Arxiu de Textos Catalans Antics*. Núm. 6 (1987), p. 299-311.

Perarnau, Josep (): [Ressenya a] «Mariàngela Vilallonga, La literatura llatina a Catalunya al segle XV. Repertori bio-bibliogràfic. Pròleg de Martí de Riquer (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 34), Barcelona, Curial Edicions catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1993, 232 pp.». *Arxiu de Textos Catalans Antics*. Núm. 13 (1994), p. 436-438.

Pirro, Rocco. *Sicilia sacra disquisitionibus et notitiis illustrata. [...] Editio tertia emendata et continuatione aucta cura et studio S.T.D.D. Antonini Mongitore Metropolitanae ecclesiae Panormitanae canonici, judicis synodalis et in SS Inquisitionis Siciliae Tribunali Qualificatoris et Consultoris Accessere additiones et notitiae Abbatiarum Ordinis sancti Benedicti Cistercensium et aliae quae desiderabantur auctore P. Domino Vito Maria Amico a Catana S.T.D. ac Decano Casinensi*. Vol. 1. Apud haeredes Petri Copulae: Panormi, 1733³.

Pons i Guri, Josep Maria; Font i Rius, Josep Maria. *Constitucions y altres drets de Catalunya, compilacions de 1495, 1588-1589 i 1704*. Editorial Base: Barcelona, 2004. 3 Vol.

Rubio y Cambronero, Ignacio. *La Deputació del General de Catalunya en los siglos XV y XVI*. Diputació provincial de Barcelona: Barcelona 1950. 2 vol.

Russo, Salvatore. «La cattedrale di Siracusa». Societá siracusana di storia patria (1991): *Archivio storico siracusano. Nuova serie III, V*. 1991, Societá siracusana di storia patria: Siracusa, Vol. 5, Núm. 24 (1991), p. 35-62.

Salleras Clarió, Joaquín. *La baronía de Fraga: su progresiva vinculación a Aragón (1387-1458)*. En línia. Universitat de Barcelona (tesi doctoral): Barcelona, 2007. < <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/35559?mode=full> >.

Sans i Travé, Josep Maria (dir.). *Dieteris de la Generalitat de Catalunya*. Vol. 1. Generalitat de Catalunya: Barcelona, 1994.

Sans i Travé, Josep Maria (dir. tècnic). *Catàleg de pergamins del fons de l'ajuntament de Girona (1144-1862)*., Arxiu Municipal de Girona; Fundació Noguera: Barcelona 2005. 2 Vol. (Col·lecció Diplomataris.)

Sobrequés, Santiago. «Censo y profesión de los habitantes de Gerona en 1462», *Annals de l'Institut d'Estudis gironins*, Núm. 6 (1951), p. 194-246.

Sobrequés, Santiago. «Leyenda y la historia en el sitio de Gerona de 1462». *Annals de l'Institut d'Estudis gironins*, Núm. 7 (1952), p. 267-350.

Sobrequés, Santiago. *La guerra civil catalana: del segle XV*, Edicions 62: Barcelona, 1973. 2 Vol.

Valls i Taberner, Ferran / Pujol i Tubau, Pere. «El “Compendium Constitutionum Cathaloniae” de Narcís de Sant Dionís». *Revista Jurídica de Catalunya*, Núm. 23 (1927), p. 228-274, 352-370 i 440-467.

